

**The relationship between
locus of control and
humanitarian values of
preschool education teacher
candidates**

**Okul öncesi öğretmen
adaylarında denetim odağı
ve insani değerler ilişkisi¹**

**Handan Asude Başal²
Müzeyyen Çelebi³
Hacer Malak⁴**

Abstract

Locus of control is a concept examining who are what is responsible of the problems experienced by individuals. In the most general sense, the values, which we can identify as having the features that make people humans and separate them from other beings, are obtained through modeling from childhood by observing first the parents in the family then adults in society. Especially in the preschool period, where the roots of personality are planted, the behaviors of preschool teachers are very important. The general aim of this research is to determine the locus of control and humanitarian values of preschool education teacher candidates and the relationship between these two concepts. The sample of the study is formed of 238 teacher candidates. Rotter Internal-External Locus of Control Scale, which was developed by Rotter (1966) and translated into Turkish by Dağ

Özet

Denetim Odağı, bireylerin yaşantılarının nedenlerini konusunda sorumluluğu kime ve neye yüklediğini açıklayan kavramdır. En genel anlamda, insanı diğer canlılardan ayıran ve insanı insan yapan özelliklere sahip olma olarak tanımlayabileceğimiz değerler ise, çocukluktan itibaren önce ailede daha sonra toplumda yetişkinler gözlenerek ve model alma yoluyla edinilmektedir. Özellikle kişiliğin temel öğelerinin atıldığı okulöncesi eğitim döneminde anne ve babadan sonra okulöncesi eğitimi öğretmenin de davranışları çocuk için çok önem kazanmaktadır. Bu araştırmanın genel amacı; okul öncesi öğretmen adaylarının denetim odakları ile insani değerleri arasında bir ilişki olup olmadığını saptamaktır. Araştırmanın örneklemini toplam 238 okulöncesi eğitimi öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada Rotter (1966) tarafından geliştirilen ve Dağ (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan

¹ Bu makale, 29-31 Ekim 2015 tarihlerinde Çek Cumhuriyeti'nde gerçekleşen 1 st International Conference on Lifelong Education and Leadership for ALL-ICLEL 2015'te sunulmuş bildirinin geliştirilmiş halidir.

² Prof. Dr., Uludag University Education Faculty Department of Elementary Teacher Training Preschool Education Program, asubasal@uludag.edu.tr

³ Uludag University, Education Faculty Department of Elementary Teacher Training Preschool Education Program, mcelebi@uludag.edu.tr

⁴ Uludag University, Education Faculty Department of Elementary Teacher Training Preschool Education Program, hacermk16@hotmail.com

(1991), and Human Values Scale developed by Dilmaç (2007) were used in the research. Pearson Product -Moment Correlation, Independent Two-Group T-Test and One-Way Analysis of Variance were used in the research. It was determined that there is not a positively significant relation between the humanitarian values and locus of control of teacher candidates. Furthermore it was determined that there is not a significant difference in humanitarian values sub-dimensions in terms of grades.

Keywords: Locus of control, humanitarian values, preschool teacher candidate.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği ile Dilmaç (2007) tarafından geliştirilen İnsani Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilere Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, T Testi ile Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin denetim odakları ile insani değerleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının denetim odakları ve insani değerlerinin sınıf değişkenine göre de farklılaşmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Denetim Odağı, İnsani Değerler, Okul Öncesi Öğretmen Adayları

1. Giriş

Denetim odağı, bireyin kendine olanların sorumluluğunu kendinde veya başka nedenlerde aradığı ile ilişkili bir kavramdır (Başal, 1983). Denetim Odağının İçten Denetim ve Dıştan Denetim olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. İçten denetimli insanlar kendilerine olanların sorumluluğunu kendilerinde ararken; dıştan denetimli insanlar ise başlarına gelenlerin sorumluluğunu şans, talih, kader gibi dış etmenlerde aramaktadırlar (Başal, 1983; Rotter, 1989).

Değerler insanı insan yapan ve insanların yaşamlarını düzenlemelerine yardımcı olan olgulardır (Kuçuradı, 2010). Değerler yoluyla bireylerin bakış açısı şekillenmekte, kültürün devamlılığı ve toplumun birlikteliği sağlanmaktadır. Değerler kişilerarası iletişimle, önce ailede sonra toplumda gözlenerek ve denenerek öğrenilmektedir. Özellikle küçük çocukların iyi davranışlara ilişkin deneyimleri gözlemesi ve bu deneyimlerin zenginliği önemli olmaktadır. Bu nedenle değerlerin benimsenmesinde önce aileye sonra da öğretmene önemli görevler düşmektedir (Balat-Balaban, 2006; Yazıcı, 2006; Sığırı, Tabak ve Ercan, 2009).

Özellikle çocuğun anne babasından sonra karşılaştığı kişi olan okulöncesi öğretmenin kişiliği, özellikle sahip olduğu değerleri istenilen özellikleri göstermiyorsa, öğretmen öğrencilerinde, mevcut olan değerlerinin körelmesine ve hatta yok olmasına neden olduğu gibi kötü bir model de olabilmektedir.

Bu nedenle özellikle okul öncesi dönemin çocuğun gelişiminde önemli bir yeri olduğu düşünüldüğünde, içten denetimli ve insani değerleri gelişmiş öğretmenlerin çocuğun eğitiminde önemli rol oynayacağı söylenebilir. Dolayısıyla öğretmen adaylarının denetim odaklarının ve insani değerlerinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Ancak yapılan araştırmalarda insani değerleri ve denetim odağını ayrı ayrı ya da farklı değişkenlerle inceleyen araştırmalara (Sarıçam ve Ark., 2014; Keskin ve Sağlam, 2014; Tanrıseven ve Dilmaç, 2012; Durna ve Şentürk, 2012; Dereli ve Aypay, 2012; Terzi, 2011; Saracaloğlu ve Yılmaz, 2011; Bilgin, 2010; Wood ve Ark., 2009; Yağışan, Sünbül ve Yücalan, 2007; Myyry ve Helkama, 2001; Başal, 1983) rastlanmasına rağmen, denetim odağı ile insani değerler arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Bu araştırmanın amacı; okul öncesi öğretmen adaylarının denetim odakları ile insani değerleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda sınıf düzeyi değişkenine öğretmen adaylarının denetim odakları ile insani değerleri de incelenmeye çalışılmıştır.

2. Yöntem

Araştırmada öğretmen adaylarının denetim odakları ile insani değerler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla İlişkisel Araştırma Modeli kullanılmıştır.

2.1. Evren- Örneklem

Araştırmanın evrenini; Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında öğrenim görmekte tüm öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında öğrenim görmekte olan ve tesadüfi örnekleme yolu ile seçilen toplam 238 öğretmen adayı oluşturmuştur. Öğretmen adaylarının 68'i (%28,57) birinci sınıfa, 79'u (%33,19) ikinci sınıfa, 28'i (% 11,76) üçüncü sınıfa ve 63'ü (% 26,47) dördüncü sınıfa devam etmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Rotter (1966) tarafından geliştirilen ve Dağ (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği ile Dilmaç (2007) tarafından geliştirilen İnsani Değerler Ölçeği kullanılmıştır.

2.1.1. Rotter'ın İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği

Rotter'ın (1966) geliştirdiği ve Türkçe'ye Dağ (1991) tarafından uyarlanan "Rotter İç- Dış Kontrol Odağı Ölçeği" öğretmenlerin denetim odaklarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu ölçek; bireylerin genellenmiş denetim odağı beklentilerinin içten veya dıştan olup olmadığını belirlemek için 29 çift maddeden oluşturulmuştur. Ölçekten elde edilen toplam puan 0 ile 23 arasında değişmekte olup, yüksek puanlar dıştan denetim odağını, düşük puanlar ise içten denetim odağını göstermektedir. Puanların 0-11 arası içten denetim odağını, 12-23 arası ise dıştan denetim odağını göstermektedir.

2.1.2. İnsani Değerler Ölçeği (İDÖ)

Araştırma kapsamına giren öğrencilerin insani değerlerini belirlemek için, Dilmaç (2007) tarafından geliştirilen beşli Likert Tipi "İnsani Değerler Ölçeği (İDÖ)" kullanılmıştır. Ölçekte, insani değerler sürecine ilişkin Sorumluluk (7 madde); Dostluk/Arkadaşlık (7 madde); Barışçı Olma (7 madde); Saygı (7 madde); Hoşgörü (7 madde) ve Dürüstlük (7 madde) olmak üzere altı boyutta toplam 42 madde yer almaktadır. Ölçekte yer alan maddeler

A=1, B=2, C=3, D=4, E=5 şeklinde puanlanmaktadır. Puanların yüksek olması bireyin insani değerler düzeyinin yüksek olduğu, puanların düşük olması ise insani değerler düzeyinin daha düşük olduğunu göstermektedir.

2.3. Verilerin Yorumlanması

Elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Kolmogorov- Smirnov Testi uygulanmış ve verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle öğretmen adaylarının Denetim Odakları ile İnsani Değerleri arasında ilişki olup olmadığı Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılarak saptanmıştır. Ayrıca sınıf düzeyine göre öğretmen adaylarının İnsani Değerleri ve Denetim Odaklarında farklılaşma olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi, 1. ve 4. sınıflar arasında öğretmen adaylarının insani değerleri ve denetim odaklarında farklılık olup olmadığı da Bağımsız İki Grup t-Testi ile belirlenmiştir. Ayrıca değişkenlerin birbirini açıklama düzeylerini belirlemek için Çoklu Regresyon Analizi kullanılmıştır.

3. Bulgular Ve Yorum

Tablo 1. “Denetim Odağı” ve “İnsani Değerler” arasında ilişki puanları

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1.Değerler toplam	1	-,01	,58**	,58**	,64**	,573**	,61**	,68**
2.Denetim toplam	-,01	1	-,02	-,08	,03	,01	,03	,01
3.sorumluluk	,58**	-,02	1	,29**	,19**	,11	,11	,28**
4.dostluk	,58**	-,08	,29**	1	,25**	,19**	,14*	,36**
5.barişçı	,64**	,03	,19**	,25**	1	,27**	,33**	,28**
6.saygı	,57**	,01	,11	,19**	,27**	1	,431**	,27**
7.dürüstlük	,61**	,03	,11	,14*	,33**	,43**	1	,32**
8.hoşgörü	,68**	,01	,284**	,36**	,28**	,27**	,32**	1

Tablo 1 incelendiğinde; Denetim Odağı ile İnsani Değerler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($r=-.01$, $p>.05$).

Tablo 2’de Denetim Odağının İnsani Değerleri yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 2. İnsani Değerlerin Öğretmen Adaylarının Denetim Odaklarını Açıklama Düzeylerine İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Değişkenler	Standart olmayan katsayılar		Standart olan katsayılar		R	R ²
	B	SB _b	β	t		
1. Sorumluluk	-0,008	0,19	-0,01	-0,043	-0,019	-0,003
2. Dostluk	-0,118	0,215	-0,095	-0,55	-0,075	-0,036
3.Barişçı	0,037	0,203	0,037	0,181	0,025	0,012
4. Saygı	-0,001	0,19	-0,001	-0,006	0,005	0
5. Dürüstlük	0,017	0,171	0,019	0,099	0,026	0,007
6. Hoşgörü	0,033	0,213	0,031	0,156	0,01	0,01
Değerler Toplam	0	0,183	0	-0,001	-0,006	0

R=0.9 R²=.009

Tablo 2 incelendiğinde; Çoklu Regresyon Analizi sonuçlarına göre; insani değerler toplamı denetim odağını anlamlı düzeyde etkilemediği görülmektedir ($R=0.95$, $R^2=.009$, $p>.05$). Alt boyutlar incelendiğinde de; hiçbirinin toplam Varyansa etki etmediği belirlenmiştir ($p<.05$).

Tablo 3’te sınıf düzeylerine göre denetim odağı puanlarına ilişkin istatistiki bilgiler verilmiştir.

Tablo 3. Sınıf Düzeylerine Göre Denetim Odağı Puanlarına İlişkin İstatistiki Bilgiler

	N	Ort	SS
1. sınıf	68	12,59	3,03
2. sınıf	79	12,16	3,88
3. sınıf	28	12,39	3,19
4. sınıf	63	13,14	3,6
Total	238	12,57	3,5

Birinci sınıf denetim odağı puan ortalaması 12,59; ikinci sınıf puan ortalaması 12,16; üçüncü sınıf puan ortalaması 12,39; dördüncü sınıf puan ortalaması ise 13,14'dür. Araştırma kapsamına giren tüm öğretmen adaylarının denetim odağı puan ortalaması 12,57'dir. Bu sonuç okulöncesi eğitimi öğretmen adaylarının dıştan denetimli olduklarını göstermektedir.

Tablo 4'te sınıf düzeyine göre; Denetim Odağı puan ortalamalarına ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. Sınıf Düzeylerine Göre Denetim Odağı Puanlarının ANOVA Sonuçları

	Varyansın	Kareler	sd	Kareler	F
	Kaynağı	Toplamı		Ortalaması	
Denetim Odağı	Gruplarası	34,562	3	11,521	,940
	Gruplarıçi	2867,724	234	12,255	
	Toplam	2902,286	237		

Tablo 4'te de görüldüğü gibi; denetim odağı puan ortalamaları sınıf düzeyine göre farklılaşmamaktadır [$F_{(3-234)} = 0,94, p > .05$].

Tablo 5'te sınıf düzeyine göre; İnsani Değerlere ilişkin istatistiki bilgiler verilmiştir.

Tablo 5. Sınıf Düzeyine Göre İnsani Değerlere İlişkin İstatistiki Bilgiler

		N	Ort.	Ss.
Sorumluluk	1. sınıf	68	29,44	6,521
	2. sınıf	79	28,58	2,054
	3. sınıf	28	28,39	3,083
	4. sınıf	63	28,46	2,81
	Toplam	238	28,77	4,092
Dostluk	1. sınıf	68	28,18	2,886
	2. sınıf	79	27,73	2,692
	3. sınıf	28	28,11	2,793
	4. sınıf	63	27,14	2,81
	Toplam	238	27,75	2,804
Barışçı	1. sınıf	68	24,78	2,859
	2. sınıf	79	24,72	2,987
	3. sınıf	28	25,04	6,472
	4. sınıf	63	24,54	2,999
	Toplam	238	24,73	3,52
Saygı	1. sınıf	68	24,68	3,054
	2. sınıf	79	23,82	2,836
	3. sınıf	28	23,21	3,685
	4. sınıf	63	24,21	2,93
	Toplam	238	24,1	3,049
Dürüstlük	1. sınıf	68	25,16	3,912
	2. sınıf	79	24,18	3,63
	3. sınıf	28	24	3,81
	4. sınıf	63	24,52	3,967
	Toplam	238	24,53	3,824
Hoşgörü	1. sınıf	68	26,32	3,294

	2. sınıf	79	25,63	2,975
	3. sınıf	28	25,54	3,554
	4. sınıf	63	25,29	3,348
	Toplam	238	25,73	3,242
DEĞERLER TOPLAM	1. sınıf	68	159,3	13,33
	2. sınıf	79	155,4	9,916
	3. sınıf	28	155,5	15,31
	4. sınıf	63	154,9	13,02
	Toplam	238	156,4	12,54

Tablo 5 incelendiğinde; İnsani değerler alt boyutları puan ortalamalarında sınıf düzeyine göre farklılaşmaların az olduğu görülmektedir. Sorumluluk alt boyutunda birinci sınıfların 29,44; dostluk alt boyutunda birinci sınıfların 28,18, barışçı alt boyutunda üçüncü sınıfların 25,04; saygı alt boyutunda birinci sınıfların 24,68; dürüstlük alt boyutunda birinci sınıfların 25,16; hoşgörü alt boyutunda birinci sınıfların 26,32 ve değerler toplamında yine birinci sınıfların 159,3 puan ortalamalarının diğer sınıf düzeylerine göre yüksek çıktığı belirlenmiştir.

Tablo 6'da sınıf düzeyine göre; İnsani Değerler puan ortalamalarına ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. İnsani Değerler Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
İnsani Değerler	Gruplararası	828,828	3	276,276	,863
	Gruplarıçi	36414,046	234	155,616	
	Toplam	37242,874	237		
Sorumluluk	Gruplararası	43,439	3	14,480	,863
	Gruplarıçi	3924,309	234	16,771	
	Toplam	3967,748	237		
Dostluk	Gruplararası	39,181	3	13,060	1,676
	Gruplarıçi	1823,693	234	7,794	
	Toplam	1862,874	237		
Barışçı	Gruplararası	5,068	3	1,689	,135
	Gruplarıçi	2932,180	234	12,531	
	Toplam	2937,248	237		
Saygı	Gruplararası	51,344	3	17,115	1,861
	Gruplarıçi	2151,433	234	9,194	
	Toplam	2202,777	237		
Dürüstlük	Gruplararası	44,840	3	14,947	1,023
	Gruplarıçi	3420,454	234	14,617	
	Toplam	3465,294	237		
Hoşgörü	Gruplararası	38,190	3	12,730	1,214
	Gruplarıçi	2453,058	234	10,483	
	Toplam	2491,248	237		

Tablo 6'da görüldüğü gibi; insani değerler alt boyutları puan ortalamaları sınıf düzeyine göre farklılaşmamaktadır. Ayrıca öğretmen adaylarının insani değerlerinin [$F_{(3-234)} = 1,78, p > .05$] de sınıf değişkenine göre farklılaşmadığı da belirlenmiştir.

Tablo 7. Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğretmen Adaylarında İnsani Değerler Ölçeği'ne ilişkin t Testi Sonuçları

	Sınıf	N	Ort.	Ss	t
Sorumluluk	1. sınıf	68	29,4412	6,52065	1,103
	4. sınıf	63	28,4603	2,81027	
Dostluk	1. sınıf	68	28,1765	2,88559	2,074*
	4. sınıf	63	27,1429	2,81045	
Barışçı	1. sınıf	68	24,7794	2,85911	,468
	4. sınıf	63	24,5397	2,99906	
Dürüstlük	1. sınıf	68	25,1618	3,91175	,898
	4. sınıf	63	24,5238	3,96703	
Saygı	1. sınıf	68	24,6765	3,05395	,926
	4. sınıf	63	24,2063	2,93015	
Hoşgörü	1. sınıf	68	26,3235	3,29378	1,788
	4. sınıf	63	25,2857	3,34774	
İnsani Değerler	1. sınıf	68	159,3235	13,32873	1,931
	4. sınıf	63	154,8730	13,02168	

Bir ve Dördüncü Sınıf öğretmen adaylarının “İnsani Değerler Ölçeği”nin alt boyutlarından aldıkları ortalama puanları incelendiğinde; dostluk alt boyutunda birinci sınıf puan ortalamasının 28,18, dördüncü sınıf puan ortalamasının 27,14 olduğu görülmektedir. Kısaca dostluk alt boyutunda sınıf düzeyine göre birinci sınıfların lehine anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$t_{(129)}=2.07, p<.05$]. Bununla birlikte istatistiksel olarak anlamlı olmasa da birinci sınıfların sorumluluk 29,44, barışçı 24,78; dürüstlük 25,16; saygı 24,68; hoşgörü 26,32 ve İnsani değerler toplamı 159,32 puan ortalamaları dördüncü sınıfların puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Diğer bir deyişle, üniversiteye yeni başlayan birinci sınıf öğrencilerin insani değerler düzeyinin üniversiteyi bitirmekte olan son sınıf öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 8’de denetim odağına ilişkin 1. ve 4. Sınıfların t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 8. 1 ve 4. Sınıf öğretmen adaylarında Denetim Odağına ilişkin t testi sonuçları

	Sınıf	N	Ort.	Ss	T
Denetim	1. sınıf	68	12,5882	3,02840	.95
Odağı	4. sınıf	63	13,1429	3,60491	

Tablo 8’de görüldüğü gibi; dördüncü sınıfların denetim odağı puan ortalaması 13,14; birinci sınıfların denetim odağı puan ortalamasından 12,59 yüksek çıkmıştır. Bu sonuç istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ancak, puan ortalamalarına göre bir değerlendirme yapıldığında birinci sınıf öğrencilerin dördüncü sınıf öğrencilerine göre daha içten denetimli olduklarını görülmektedir.

4. Tartışma

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının denetim odakları ile insani değerleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada denetim odağının insani değerleri yordayıcı bir etkisinin olmadığı da saptanmıştır. Böyle bir ilişkinin olmaması, denetim odağının insani değerleri belirlemede etkili olmadığını, ayrıca, öğretmen adaylarına verilen lisans eğitiminin onların denetim odakları ve insani değerleri üzerinde etkisi olmadığını göstermektedir.

Bu araştırma sonucuna paralel olarak Dilmaç (2007), sınıf değişkeni ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını belirlemiştir. Görüldüğü gibi bu araştırma sonucu da; sınıf düzeyine göre verilen eğitimlerin öğretmen adaylarının denetim odakları bakımından

farklılaşmalarında bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Yine diğer araştırmalar da üniversite öğrencilerinin denetim odaklarının sınıf düzeyine göre farklılaşmadığını göstermektedir (Durna ve Şentürk, 2012; Saracaloğlu ve Yılmaz, 2011).

Bu araştırma ile okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının dıştan denetime sahip oldukları görülmüştür. Yine Saracaloğlu ve Yılmaz (2011) tarafından sınıf öğretmenliği lisans programı öğretmen adayları ile yapılan bir araştırma sonucunda da öğretmen adaylarının dıştan denetimli oldukları belirlenmiştir.

Ancak, başka bir araştırma sonucunda ise; 4. sınıftaki öğrencilerin diğer sınıflardaki arkadaşlarına göre daha fazla içten denetime sahip oldukları da saptanmıştır (Yağışan, Sünbül ve Yücalan, 2007).

İhtiyaroğlu ve Demir (2015) içten denetim odağına sahip olan öğretmenlerin etkililik düzeylerinin olumlu yönde olduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla öğretmen adaylarının dıştan denetimli değil de içten denetimli olması onların gelecekteki etkililik düzeyleri bakımından önem kazanmaktadır.

Okul öncesi öğretmen adaylarının insani değerler ölçeği alt boyutlarında sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bununla birlikte birinci sınıf öğrencilerinin aldığı puanlar dördüncü sınıf öğrencilerinin aldığı puanlardan yüksek çıktığı belirlenmiştir. Bu durum insani değerlerin sınıf düzeyi yükseldikçe azaldığını göstermektedir.

Birinci ve dördüncü sınıf öğretmen adayları arasında insani değerler yönünden farklılık olup olmadığı incelenmiş ve sadece “dostluk” alt boyutunda birinci sınıfların lehine farklılık olduğu saptanmıştır. Bu bulgular öğretmen adaylarının üniversite eğitimi süresince aldıkları eğitimin onlardaki insani değerleri farklılaştırarak nitelikte olmadığını düşündürmektedir. Keskin ve Sağlam (2014) ise sınıf düzeyine göre yaptığı inceleme sonucunda maneviyat boyutunda 2. ve 3. sınıf öğrencileri lehine anlamlı farklılık olduğunu belirlemiştir. Dereli ve Aypay (2012) da ortaöğretim öğrencileri ile yaptıkları araştırmada sınıf düzeyi yükseldikçe sadece barışçı olma değer puanlarının anlamlı bir şekilde yükseldiğini belirlemiştir. Eser (2012) ise ilköğretim öğrencilerinin insani değerler düzeylerinin sınıflara göre değişmediğini saptamıştır. Başal ve Ark. (2014) da yaptıkları öğretmen adayları ile yaptıkları araştırmada öğretmen adaylarının değer yönelimlerinde sınıf düzeyine göre, geleneksellik değerinde dördüncü sınıfların lehine anlamlı farklılık saptamışlardır. Bu durum öğretmen adaylarının sınıf düzeyi arttıkça daha geleneklerini ön plana çıkaran değerlere yöneldiklerini göstermektedir. Bu sonuçlardan farklı olarak yapılan bir araştırma sonucunda da 16-18 yaşında olan öğrencilerin sorumluluk, arkadaşlık, barışçı olma, saygı, dürüstlük ve ahlaki olgunluk düzeylerinin, 13-15 yaşındakilerden daha yüksek çıktığı saptanmıştır (Sarçam ve Ark., 2014). Coşkun ve Yıldırım'ın (2009) yaptığı çalışma sonucunda, birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin değer anlayışlarında bir fark yoktur ve farkın olmaması üniversite gençliğinde homojen bir yapının olduğunu belirtmektedir.

Üniversite eğitiminin öğretmen adaylarının insani değer düzeylerinde değişmeme sebep olmaması, üniversite eğitiminin değerlerin değişmesinde çok fazla etkin olmadığını ve hatta var olan değerleri koruyucu nitelikte veya daha da azalttığını olduğunu göstermektedir.

Ayrıca sınıf düzeyine göre denetim odağında da farklılıklar olmadığı görülmüştür. Kısaca, üniversite eğitiminin öğrencilerin denetim odaklarında ve değerlerinde bir değişikliğe yol açmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler verilebilir:

Öğretmen adaylarının insani değerleri ile denetim odaklarını inceleyen başka bir araştırmaya rastlanmamasından dolayı daha büyük örneklem grubuyla, hatta farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adayları ile farklı değişkenler göz önüne alınarak daha kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

Özellikle kendi sorumluluğunu bilen, başına gelen olay ve olgularda nedeni kendi dışında yer alan şans, talih gibi dış etkenlerde aramayan içten denetimli öğretmenlere ihtiyacımız vardır. İçten denetimlilik olumlu bir kişilik özelliğidir. Bu özelliğe sahip öğretmenler içten denetimli öğrenciler yetiştireceklerdir. Dolayısıyla, üniversitelerin öğretmen yetiştiren bölümlerinde okuyan öğrencileri dıştan denetimlilikten içten denetimliliğe doğru geliştirecek etkinliklerin, grup çalışmalarının yapılması uygun olacaktır.

Kaynakça

- Başal, H.A., Avdar, M., Taner-Derman, M. ve Bağçeli-Kahraman, P. (2014). Determining value orientation of teacher candidates. *Mitteilungen Klosterneuburg*, 64 (3), 41-53.
- Bilgin, A. (2010). Üniversite öğrencilerinin çeşitli değişkenlere ve denetim odağına göre problem çözme beceri algıları. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, S. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dereli, E. ve Aypay, A. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ve işbirliği yapma karakterlerinin insani değerlerini yordaması ve bu özelliklerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2) [Ek Özel Sayı], 1249-1270
- Dılmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınılanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Durna, U. ve Şentürk, F.K. (2012). Üniversite öğrencilerinin denetim odaklarını çeşitli değişkenler yardımıyla tespit etmeye yönelik bir çalışma. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (15),37-48.
- Eser, A. (2012). *İlköğretim öğrencilerinin insani değer düzeyleri ile çevresel tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- İhtiyaroğlu, N. ve Demir, E. (2015). Farklı denetim odağına sahip öğretmenlerin etkililik düzeylerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 45-55.
- Keskin, U. Ve Sağlam, H.İ. (2014). Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 4 (1), 81-101.
- Kuçuradi, İ. (2010). *İnsan ve değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu
- Myry, L., & Helkama, K. (2001). University students' value priorities and emotional empathy. *Educational Psychology*, 21 (1), 25-40.
- Rotter, J. B. (1989), Internal versus external control of reinforcement a case history of a variable. *American Psychologist*, 44(4), 625-626.
- Saracaloğlu, A.S. ve Yılmaz, S. (2011). Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme tutumları ile denetim odaklarının incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 468-478.
- Sarıçam, H., Çelik, İ., Arıcı, N., & Kaya, M. M. (2014). Ergenlerde insani değerler ve ahlaki olgunluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 1325-1342.
- Sıgır, Ü., Tabak, A. ve Ercan, Ü.(2009). Kültürel değerlerin yönetsel kapsamda analizi: Bankacılık sektörü örneği. *Ankara University Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 166-192.
- Terzi, A. S. (2011). Denetim odağı ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Eğitim ve Bilim*,36 (162), 3-15.
- Wood, April Moy, Coleen Saylor ve Jayne Cohen (2009). Locus of control and academic success among ethnically diverse baccalaureate nursing students. *Nursing Education Perspectives*, 30 (5), 290-294.
- Yağışan, N., Sünbül, A.M. ve Yücalan, Ö.B. (2007). Eğitim fakültesi güzel sanatlar ve diğer bölüm öğrencilerinin benlik imgesi ve denetim odaklarının karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 595-607
- Yazıcı, K. (2006) Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.

Extended English Abstract

Locus of control is a concept examining who are what is responsible of the problems experienced by individuals. Focus of control is examined under two groups; Internal Control and External Control. People with internal control base their success or failure on their own work while people with external control attribute their success and failures to outside influences such as luck, fortune or destiny.

In the most general sense, the values, which we can identify as having the features that make people humans and separate them from other beings, are obtained through modeling from childhood by observing first the parents in the family then adults in society. Especially if the personality of preschool teacher, whom the children come up after their parents, and his/her values don't show the desired features, the teacher may cause his children to lose their values.

Therefore, it is important for children to have observations and experiences on positive behaviors. Especially in the preschool period, where the roots of personality are planted, the behaviors of preschool teachers are very important.

The general aim of this research is to determine the locus of control and humanitarian values of preschool education teacher candidates and the relationship between these two concepts.

Relational research model was used in the research.

The population of the research is formed of teacher candidates from Uludağ University, Faculty of Education, Department of Preschool Education.

The sample of the study is formed of 238 teacher candidates from Uludağ University, Faculty of Education, Department of Preschool Education, who were chosen through random sampling method. 68 teachers (28,57%) from first grade, 79 teachers (33,19%) from second grade, 28 teachers (11,76%) from third grade and 63 teachers (26,47%) from fourth grade attended the research.

Rotter Internal-External Locus of Control Scale, which was developed by Rotter (1966) and translated into Turkish by Dağ (1991), and Human Values Scale developed by Dilmaç (2007) were used in the research.

Rotter Internal-External Locus of Control Scale, which was developed by Rotter (1966) and translated into Turkish by Dağ (1991) is a 29-article scale which is used to determine if locus of control expectations derive from internal or external controls. The total score of the scale change between 0 and 23 and high scores show the external locus of control while lower scores show internal locus of control. The scores between 0 and 11 show internal control and scores between 12 and show external controls.

5 Point Likert Scale developed by Dilmaç (2007) was used in order to determine the humanitarian values of students in the scope of the research. There are 42 articles in the scale. The topics are Responsibility (7 articles), Friendship (7 articles); Being peaceful (7 articles); Respect (7 articles); Tolerance (7 articles) and Honesty (7 articles). The articles were graded as A:1, B:2, C:3, D:4, E:5. Higher scores show higher humanitarian values and lower scores show lower humanitarian values.

Kolmogorov-Smirnov Test was used in order to determine if the data is distributed normally and it was determined that the data is distributed normally. Therefore, Pearson Product-Moment Correlation was used in the research in order to determine if there is a relationship between locus of control and humanitarian values of teacher candidates. Furthermore, One-Way Analysis of Variance was used to determine if there is a differentiation between humanitarian values and locus of control in terms of grades; and Independent Two-Group T-Test was used to determine if there is a difference between humanitarian values and locus of controls of 1th and 4th grade teacher candidates.

It was determined in this research that preschool education teacher candidates have external controls. Furthermore, it was determined that there is not a significant difference in humanitarian values sub-dimensions in terms of grades. In addition to this, it was determined that the scores of first grade students were higher than fourth grade students. This result shows that humanitarian values decrease as the class level goes higher.

It was also determined that there is not a positively significant relation between the humanitarian values and locus of control of teacher candidates. It was also stated that locus of control is not a predictor of humanitarian values. The lack of this relation shows that locus of control does not have any influence on humanitarian values and undergraduate education given to teacher candidates doesn't have any influence on their humanitarian values and locus of control.

When the difference between first and fourth grade students in terms of humanitarian values is analyzed, it is seen that there is only a difference at "friendship" sub-dimension in favor of first graders. These findings show that undergraduate education given to teacher candidates is not at a level to change their humanitarian values.

The fact that university education doesn't have any influence on humanitarian values of teacher candidates show that university education is not very effective and it doesn't secure existing values and it even reduces them.

Furthermore, it was seen that locus of control doesn't differentiate by the class level. In short, it was determined that university education doesn't have any influence on humanitarian values and locus of control of students.